

Epistola ad Petrum Panormitanum Ecclesie Thesaurarium

[Page 169]

EPISTOLA AD PETRUM PANORMITANE ECCLESIE THESAURARIUM
DE CALAMITATE SICILIE
Disponeram, Petre karissime, post yemis asperitatem clementioris
aure beneficio mitigatam, letum aliquid ac iocundum
scribere, quod tibi quasi quasdam nascentis veris primitias
dedicarem. Sed audita morte regis Sicilie, intelligens ac mecum
reputans quantum hec rerum mutatio calamitatis afferret, quantum
illius regni quietissimum statum, vel hostilis incursus procella
concuteret, vel gravis seditionum turbo subverteret, repente consternatus
animo cepta deserui; versaue in luctum cithara, malui
flebiles modos et lamentationum lugubre carmen ordiri, licet repurgati
celi blanda serenitas et hortorum ac nemorum amena
facies importunam animo letitiam ingerentes, ad aliud me conentur

[Page 170]

abstrahere et flendi ac lamentandi propositum impedire. Quis enim
lamentationi locus est aut querele, aut quis intempestive fluentibus
non offendatur lacrimis ubi iam annus pruinose senectutis detera
canitie grate denuo iuventutis pubescit in florem et hybernis frigoribus
succedens verna temperies, feriatas avium fauces ad intermisce
suavitatem modulationis invitat? Verum quia difficile est in morte
nutricis alumpno persuaderi ne lugeat, non possum, fateor, lacrimas
continere, non possum desolationem Sicilie que me gratissimo
sinu susceptum benigne fovit, promovit et extulit, vel
preterire silentio vel siccis oculis memorare. Intueri michi iam
videor turbulentas barbarorum acies eo quo feruntur impetu irruentes,
civitates opulentas et loca diuturna pace florentia metu
concutere, cede vastare, rapinis atterere et fedare luxuria. Ingerit
se michi et lacrimas a nolente future species calamitatis extorquet.
Occurrunt hinc cives aut resistendo gladiis intercepti, aut se dedendo
misera servitute depressi; illinc virgines in ipsis parentum conspectibus
constuprate; matrone post varia et pretiosa capitis, colli ac
pectoris ornamenta direpta, ludibrio habite et defixis in terra oculis inconsolabiliter deplorantes venerabile fedus coniugii
fedissime
gentis libidine violari. Nec enim aut rationis ordine regi, aut miseratione
deflecti, aut religione terrori teutonica novit insania quam
innatus furor exagitat, et rapacitas stimulat, et libido precipitat.
Hec autem in Apulia vicinisque provinciis geri, licet horrendum
ac triste sit facinus et multo cum merore deflendum,

[Page 171]

ut cuique tamen tolerabile putaretur, si in cisfarinis tantum partibus
barbarorum immanitas deserviret. Quod si beatam illam
insulam, omnibus quidem regnis et preclaris dotibus et meritis
amplioribus preferendam, vis procelle sevientis irrumpat, si iocundum
otium et quietem omni voluptatis genere gratiorem armorum
fragor importunus conturbet, quis iam animo poterit imperare ne
dolendi modum excedat? quis non totus in lacrimas defluat
cum iam apparere ceperint vastitas urbium; civium cedes; fedata
pulvere senum reverenda canities; matrone pro sericis saccis
indute; pueri puelleque barbare lingue stridore perterriti omnesque
omnino indigene de multa rerum copia ad ultimam egestatem,
de gaudio ad merorem, de gloria ad ignominiam, de summo felicitatis
culmine ad extreme miserie dispendia devoluti? Atque
utinam Constantia cum rege teutonico Sicilie fines ingressa perseverandi
constantiam non haberet, nec ei daretur copia Messanensium
agros aut et Ethnei montis confinia transeundi! Hiis
enim in locis aptissime gens illa consistat, ubi et cum crudelitate
piratica Teutonum confligat atrocitas, et inter ambustos lapides

[Page 172]

et Ethne flagrantis incendia gens dura et saxeae sevientis iracundie flammis exestuet. Nam interiora Trinacrie loca, eamque maxime partem quam nobilissime civitatis fulgor illustrat que et toti regno singulari meruit privilegio preminere, nepharium esset et monstro simile vel barbarorum ingressu pollui, vel irruentium terrore percelli, vel predonum rapinis exponi, vel omnino peregrinarum legum barbarie conturbari. Nunc michi velim edisseras: ad quem intelligis finem rem in tanto discrimine perventuram, quove putas Siculos usuros consilio? Utrumne regem sibi creandum existiment et collectis viribus contra barbaros dimicandum? An vero rei diffidentia et insueti laboris odio, temporis servientes, malint quodlibet durum servitutis iugum suscipere quam fame et dignitati sue et patrie libertati consulere? Ego quidem hec tacitus dubia mente pertractans, dum variis hinc inde rationibus distrahor mecum ipse dissentio, nec satis liquet utrum horum eis censeam eligendum. Certe si regem sibi non dubie virtutis elegerint nec a Christianis Sarraceni dissentiant, poterit rex creatus rebus licet quasi desperatis et fere perditis subvenire et incursus hostium, si prudenter egerit, propulsare. Si enim amplioribus stipendiis militum sibi, favorem conciliet, si collatis beneficiis animos plebis alliciat, si civitates oppidaque maritima diligenter premuniens, in Calabria quoque presidia per congrua loca disponat, Siciliam Calabriamque tueri poterit, ne in ius et potestatem transeant barbarorum. Nam in Apulis, qui semper novitate gaudentes novarum rerum studiis aguntur, nichil arbitror spei aut fiducie reponendum, quos si coactis

[Page 173]

copiis ad pugnam iusseris expediri, ante fugere plerumque incipiunt quam signa bellica conferantur; si munitionibus servandis preficias, alii quidem alios produnt et hostes, ignorantibus aut resistentibus sociis, introducunt. At vero quia difficile est Christianos in tanto rerum turbine, sublato regis timore, Sarracenos non opprimere, si Sarraceni multis illorum iniuriis fatigati ab eis ceperint dissidere et castella forte maritima vel montanas munitiones occupaverint, ut hinc cum Teutonicis summa sit virtute pugnandum, illinc Sarracenorum crebris insultibus obviandum, quid putas acturi sunt Siculi inter has depressi angustias, et velut inter malleum et incudem multo cum discrimine constituti? Hoc utique agent quod poterunt ut se barbaris miserabili conditione dedentes in eorum se conferant potestatem. O utinam plebis ac procerum Christianorum et Sarracenorum vota conveniant ut regem sibi concorditer eligentes,

[Page 174]

irruentes barbaros totis viribus, toto conamine totisque desideriis proturbare contendant! Heu misere conditionis et dampnate sortis insula, que sic alumpnos nutris et provehis ut cum in optatum robur excreverint, prima ex te virium suarum experimenta capiant et uberum tuorum pinguedine saginati, viscera tua recalcitrando discerpant! Sic olim plurimi tuo in sinu tuisque in deliciis enutriti, multis te postmodum iniuriis et multis preliis afflixerunt. sic et Constantia, primis a cunabulis in deliciarum tuarum affluentia diutius educata tuisque instituta doctrinis et moribus informata, tandem opibus tuis barbaros ditatura discessit, et nunc cum ingentibus copiis vicem improbam tibi redibitura revertitur ut pulcherrime nutricis ornatus violenter diripiat et munditiam tuam, qua regnis omnibus antecellis, barbarica feditate contaminet.

/*

Age nunc, Messana civitas, potens et multa civium nobilitate prepollens, quo putas indemnitati tue prospiciendum consilio ut possis barbarorum primos conatus elidere et hostiles copias a Fari transitu prohibere? Expediit tibi mature deliberare quid agas, nam quia transeuntibus in Siciliam prima post traiectum ratibus Farum occurris, primos etiam pugnantium impetus sustinere primaque bellorum auspicia cogere experiri. Certe si civium tuorum virtutem et audaciam, senes tuos maturandis aptos consiliis, iuvenes rebus bellicis assuetos, murorum etiam ambitum densis turribus circumseptum inspicias, si vires tuas quibus sepe Grecorum superbiam contrivisti, quibus Affricam Hispaniamque depopulans ingentem inde predam et opima sepe spolia revexisti, diligenter attendas, multum hinc tibi roboris et fiducie, multum spei ac securitatis accrescet. Nichil ergo tibi formidinis, nichil terroris incutiat turbulente

[Page 175]

gentis barbaries, cuius si primos incursus fortiter resistendo substineas, poteris durissimum de cervice tua iugum excutere et immortalem tibi gloriam nomenque celebre propagare. Ve tibi Cathaniensium civitas, que adversantem toties experta fortunam nullis unquam cladibus eius sevitiā mitigare aut compescere potuisti! Nam si veteres annalium revolvimus ystorias, inveniēmus te frequenter et pestilentibus exhaustam nebulis, et atroci bellorum clade consumptam ignemque in te aliquoties de cavernosis Ethne fornacibus in modum fluminis emanasse. quod si nostri temporis mala et que ipsi vidimus volumus recensere, nuper te vehemens terre motus tanta concussit violentia ut cunctis ruentibus edificiis haud facile numerabilem utriusque sexus multitudinem lignorum ac lapidum moles oppresserit. Nunc autem, ut sic fortune lentescat improbitas, post multa et varia calamitatum genera turpissime tandem addiceris servituti. Iam te Siracusana civitas diuturne pacis pertedeat; iam, si potes, ad bellum tibi vires instaure et ea qua florere soles eloquentia civium tuorum mentes erige, murorum ambitum propugnaculis densis attolle et angustum illud spatium quod duobus portibus interiectum insule tibi nomen invidit, extructis turribus premunire festina, si forte barbarorum possis incursibus obviare. verum ad hoc tibi, pro dolor!, vires non suppetunt et conatus tuos tam inopia civium quam paucitas bellatorum elidunt. Servire barbaris heu

[Page 176]

cogetur antiqua illa Corinthiorum nobilitas, qui, patriis olim relictis sedibus, in Siciliam transeuntes et urbi construende locum ydoneum perquirentes, tandem in optima et pulcherrima parte Sicilie inter inequales portus menia tua loco tutissimo construxerunt. Quid tibi nunc prodest phylosophorum quondam floruisse doctrinis et poetarum ora vatifici fontis nectare proluisse? Quid iuvat Dionisii sibi que similium de cervice tua iugum improbum excussisse? Satiū quidem tibi esset ac tutius Siculorum adhuc tyrannorum sevitiā pati, quam barbare fedeque gentis tyrannidem experiri. Ve tibi fons celebris et preclari nominis Aretusa, que ad hanc devoluta es miseriam ut que poetarum solebas carmina modulari, nunc Teutonicorum ebrietatem mitiges et eorum servias feditati! Ideo in solum natale fugiens, et immensa maris spatia longis tractibus subter labens, in civitate Siracusana caput attollis proximoque mari influens, Alpheum, quem ante fugeras, in maiori portu se tibi immiscentem offendis! Longe melior, Ciane, conditio tua, que paulatim fluendo deficiens, in eundem portum vix modico rivo decurris, aquas tibi furtim occulteque subtrahens ne contactu barbarico polluaris. Quid autem futuram Agrigentinarum calamitatem defleam? Quid imminentem Mazariensium cladem recenseam? Pretereo Cefaludi nova menia misera turpique servitute dampnanda; taceo Pactensium agros furentis populi rapinis expositos; ad te michi veniendum est, urbs opinatissima, totius regni Sicilie caput et gloria, quam etsi digne laudare non valeo, tacere tamen omnino non possum, tam accepti memor beneficii quam singularis glorie tue miraculo provocatus. Quis enim tanto non succumbat oneri

[Page 177]

vel quem ingentis ausi postmodum non peniteat, si Panormum laudibus extollere et eius gloriam verbis equare contendat? Quia vero semel conceptum verbum intra pectoris claustra continere non possum, temptabo facultate qua valeo pauca de laude ipsius breviter succincteque perstringere, ut ex hoc ipso appareat quanta sit lamentatione deflenda, quanta fuerit dotibus gloriosa. Hec ergo civitas in plano sita, maris ex uno latere crebris insultibus fatigatur, cuius tamen fluctibus retundendis *Vetus palatium*, quod dicitur *Maris castellum*, murosque multa turrium densitate munitos opponit. Alterius vero lateris partem oppositam *palatium Novum* insedit, mira ex quadris lapidibus diligentia, miro labore constructum, exterius quidem spatiosis murorum anfractibus circumclusum, interius vero multo gemmarum aurique splendore conspicuum; hinc habens *turrim Pisanam* thesaurorum custodie deputatam, illinc *turrim Grecam* ei civitatis partique *Kemonia* dicitur imminentem. Medium vero locum pars illa palatii que *Ioharia* nuncupatur, plurimum habens decoris,

[Page 178]

illustrat, quam multiformis ornatus gloria prefulgentem, rex ubi otio quietique indulgere voluerit, familiarius frequentare consuevit. Inde per reliquum spatium varie sunt circumquaque disposite mansiones matronis puellisque et eunuchis, qui regi regineque serviunt deputate. Sunt et alia ibidem palatiola multo quidem decore nitentia, ubi rex aut de statu regni cum familiaribus suis secretius disserit, aut de publicis et maioribus regni negotiis locuturus procures introducit. Nec vero nobiles illas palatio adherentes silentio preteriri convenit officinas, ubi in fila variis distincta coloribus serum vellera tenuantur et sibi invicem multiplici texendi genere coaptantur. Hinc enim videas *amita*, *dimitaque* et *triamita* minori peritia sumptuque perfici; hinc et

[Page 179]

examita uberioris materie copia condensari; hinc *diarodon* igneo fulgore visum reverberat; hic diapisti color subviridis intuentium oculis grato blanditur aspectu; hic *exarentasmata*

[Page 180]

circulorum varietatibus insignita, maiorem quidem artificum industriam et materie ubertatem desiderant, maiori nichilominus pretio distrahenda. Multa quidem et alia videas ibi varii coloris ac diversi generis ornamenta in quibus et sericis aurum intexitur, et multiformis picture varietas gemmis interlucentibus illustratur. Margarite quoque, aut integre cistulis aureis includuntur, aut perforate filo tenui connectuntur et eleganti quadam dispositionis industria picturati, iubentur formam operis exhibere. Porro ex ea parte que urbem respicit palatium ingressuris, capella regia primum occurrit sumptuosi operis pavimento constrata, parietes habens inferius quidem pretiosi marmoris tabulis decoratos, superius autem de lapillulis quadris, partim auratis, partim diversi coloris, veteris ac novi Testamenti depictam ystoriam continentes. supremi vero fastigii tabulatum insignis elegantia celature et miranda picture varietas passimque radiantis auri splendor exornant. Sic ergo dispositum, sic ornatum, sic omnimode voluptatis gratia delibutum palatium, tanquam caput reliquo corpori, sic toti supereminet civitati, que trina partitione distincta, tres in se particulares, ut ita dixerim, continet civitates. Quarum que inter extremas media collocatur, nobiliori hedificiorum structura prepollens, ingenti murorum altitudine ab utraque dextera levaque seiungitur, latitudinis parum habens, in longum vero spatio maiore porrecta, ut si quis duas equales equalium circulorum minores

[Page 181]

portiones ad cordam unam coniungat. Hanc item tres vie dividunt principales, que totam eius longitudinem metiuntur; harum media, que *vicus Marmoreus* nuncupatur et rebus deputatur venalibus, a parte superiori *vie Cooperte* ad *palatium Arabum* indeque ad *Inferiorem portam* iuxta *forum Sarracenorum* directe protenditur; alia quoque a turre Pisana per viam Coopertam ad domum archiepiscopi, iuxta maiorem ecclesiam,

[Page 182]

mox ad *portam Sancte Agathes* deincepsque per domos Maionis admirati ad predictum forum Sarracenorum pertransit, ibidem vie Marmoree coniungenda. Tertia sane ab aula regia que palatio subest, per domum Sedicti sarraceni,

[Page 183]

ad edes Silvestri comitis et capellam Georgii admirati porrigitur, et inde ad propinquam urbis portam obligata deflectitur. At vero dextera pars civitatis, a monasterio Sancti Iohannis prope palatium in Kemonia constructi habens initium, muris usque ad mare circumductis includitur. Pars autem sinistra ab ipsius item palatii confinio ad castellum se Maris extendens, ibidem finem sortitur, ingenti nichilominus murorum vallata circuitu. Spatium quoque quod inter mediam civitatem et portum extenditur, ubi due relique partes urbis conveniunt, *Amalfitanorum* continet *vicum*, peregrinarum quidem mercium copia locupletem, in quo vestes diversi coloris ac pretii tam serice quam de gallico contextu vellere emptoribus exponuntur.

[Page 184]

Quis vero preclare huius urbis miranda edificia; quis fontium passim ebullientium suavissimam ubertatem; quis semper virentium arborum amenitatem aut aqueductus civium habundanter usibus servientes satis mirari sufficiat? Quis insolite planitiei gloriam que inter urbis menia montesque quatuor fere milibus patet laude congrua prosequatur? O beatam cunctisque seculis predicandam planitiem, que intra gremium suum arborum fructuumque genus omne conclusit, que quicquid usquam est deliciarum sola pretendit, que voluptarie visionis illecebres cunctas sic allicit ut cui semel eam videre contigerit, vix unquam ab ea quibuslibet possit blandimentis avelli! Illic enim mireris vineas tam fecundi cespitis ubertate quam preclari germinis generositate gaudentes; illic hortos aspicias mirabili fructuum varietate laudandos turresque ad hortorum custodiam et voluptatis opera preparatas, ubi et rote volubilis obsequio descendentibus itemque adscendentibus urceolis puteos videas exhauriri cisternasque adiacentes impleri, et inde aquam per rivulos ad loca singula derivari ut irrigatis areolis vegetent, et crescant citruli angusta brevitate contracti, et cucumeres tractu longiore producti melonesque ad formam magis sphericam accedentes, et cucurbite per arundines connexas latius evagantes. Hinc si convertas oculos ad diversas arborum species, videbis mala punica vel acetosa vel dulcia granis interius occultatis,

[Page 185]

exterius contra intemperiem aeris duro cortice premuniri. Citros quoque triplici substantie diversitate distingui, cum cortex exterior colore simul et odore caliditatis preferat argumentum; quod autem circa centrum est acetoso liquore frigiditatis prestet indicium; medium vero inter utrumque temperatius comprobetur. Videas ibi et lumias acetositae sua saporandis cibis ydoneas et arengias acetoso nichilominus humore plenas interius, que magis pulcritudine sua visum oblectant quam ad aliud utiles videantur. Hae quidem ab arbore sua etiam cum maturaverint difficile cadunt, et novis supervenientibus veteres cedere dedignantur; nam et tertii anni poma iam rubea et secundi adhuc virentia et presentis anni flores in eadem possunt arbore pariter inveniri. Hec autem arbor continue iuventutis pollens insignibus, nec fit yemis sterili senectute deformis, nec ingruentis frigoris asperitate frondibus spoliatur, sed virentibus semper foliis veris temperiem representat. Quid vero nuces amigdali aut ficuum diversa genera vel olivas condiendis cibariis et lucernarum fovendis ignibus oleum ministrantes enumerem? Quid loquar siliquarum vaginulas et fructum ignobilem insipida quadam dulcedine rusticorum ac puerorum gutturi blandientem? Mireris potius palmarum procera cacumina dactylosque detorse arboris summo vertice dependentes. Quod si in partem aliam visum deflexeris, occurret

[Page 186]

tibi mirandarum seges harundinum que *cannemellis* ab incolis nuncupantur; nomen hoc ab interioris succi dulcedine sortientes. Harum succus diligenter et moderate decoctus in speciem mellis traducitur; si vero perfectius excoctus fuerit, in zucari substantiam condempnatur. Communes autem fructus et qui penes nos habentur hiis adiungere superfluum existimavi. Hec igitur breviter perstringendo descripsi ut ex paucis multa, ex parvis maiora solliciti prudentia lectoris intelligat; simulque ut, quemadmodum dictum est, liquidum fiat quantis lamentationibus quantaque sit opus copia lacrimarum ut digne civitatis huius calamitas defleatur. Vivas diu, Petre karissime, diuque gaudeas et de statu regni tuoque vicarias pro te literas michi mittere non graveris.

[Home](#)